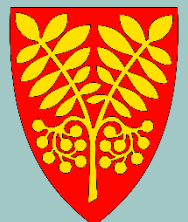

Veileder for arbeid med ufrivillig skolefravær

Saltdal kommune
2022

Forord

De fleste elever i Saltdal finner seg godt til rette og trives som elev i saltdalsskolen. Likevel fins det de elevene som av ulike og ofte sammensatte årsaker ikke finner seg til rette på skolen, og som derfor tilbringer mindre tid på skolen enn forventet.

Ufrivillig skolefravær er blitt en nasjonal utfordring for skolene og skolens samarbeidspartnere i hele Norge. Forskning viser at tidlig oppdagelse og rask igangsettelse av tiltak bedrer prognosen for denne elevgruppen. Det er derfor viktig å tidligst mulig oppdage elever som viser tegn på mistrivsel, og som syns skolen er et vanskelig sted å være. Målet med denne veilederen er å gi de som jobber med barn og unge i saltdalsskolen økt kunnskap og handlingskompetanse rundt ufrivillig skolefravær. Kunnskap og innsikt kan redusere skolefraværet og øke sjansen for at flere elever lykkes i skolen. Gjennom satsing på forebygging og tidlig intervensjon håper vi å kunne bidra til at flere elever fullfører og består sitt 13-årige utdanningsløp.

Også i Saltdal ser vi at tilfeller med ufrivillig skolefravær har økt. Når eleven ikke møter på skolen, kan både skolen og foresatte oppleve å komme til kort. I den forbindelse har Saltdal kommune satt sammen et tverrfaglig team som har jobbet med ufrivillig skolefravær som tema. I teamet har representanter fra barnehage, de tre grunnskolene, helsetjeneste, barneverntjeneste og PPT i samarbeid med en juridisk rådgiver fra RKK Salten laget en veileder om ufrivillig skolefravær. Veilederen skal øke kompetansen i å forebygge, oppdage elever i risiko, utforme og gjennomføre tiltak ved ufrivillig skolefravær, og angir retningslinjer for hvordan skolene i Saltdal samlet skal møte elever med denne utfordringen. Veilederen er rettet mot de som jobber med barn og unge i grunnskolen, men kan også brukes av skolens samarbeidspartnere og foresatte.

Rognan, januar 2023

Innhold

Forord.....	0
1.0 Hva er ufrivillig skolefravær?.....	4
1.1 Forekomst av ufrivillig skolefravær	5
2.0 Tidlige tegn på ufrivillig skolefravær	6
3.0 Risiko- og beskyttende faktorer	7
4.0 Forebyggende arbeid.....	8
4.1 Grunnleggende behov	8
4.2 Rutiner ved registrering av fravær	8
4.3 Nærværsteamet	9
4.4 Psykososialt læringsmiljø	9
4.5 Tilpasset opplæring	10
4.6 Klasseledelse og relasjoner	10
4.7 Skole-hjem samarbeid	10
5.0 Saltdal kommunes tiltakstrapp.....	12
6.0 Tiltak – hvordan hjelpe?	17
6.1 Særlige tiltak for nivå 0 og 1.....	17
6.1.1 Registrering av fravær	17
6.1.2 Kartlegging.....	17
6.1.3 Relasjonsbygging	19
6.1.4 Elevsamtale.....	19
6.1.5 Mobbing	20
6.1.6 Faglig tilrettelegging	20
6.1.7 Struktur og forutsigbarhet.....	21
6.1.8 God dialog skole-hjem.....	21
6.1.9 Sosial tilrettelegging	22
6.1.10 Bistå med henting av eleven hjemme	22
6.1.11 Strukturhjelp.....	23
6.2 Særskilte tiltak for nivå 2	23
6.2.1 Tilmelde eleven til PPT	23
6.2.2 Utarbeide tiltaksplan	23
6.2.3 Kognitiv atferdsterapi.....	23
6.2.4 Eksponering	24
6.3 Særskilte tiltak for nivå 3	24
6.3.1 Alternativ læringsarena	24
6.3.2 Fysisk aktivitet og psykiske lidelser	24

6.3.3	Hjemmeundervisning	25
6.4	Tiltak i hjemmet.....	25
6.4.1	Informasjon om skolevegring	25
6.4.2	Åpen og ærlig informasjonsutveksling om eleven	25
6.4.3	Kontakte lege ved somatiske plager.....	25
6.4.4	Trygge rammer	25
6.4.5	Være med på utarbeiding av tiltak.....	25
6.4.6	Belønningssystem.....	26
6.4.7	Fritid	26
6.4.8	Samvær i familien	26
6.4.9	Dataspillrelatert aktivitet	26
7.0	Lowverket	27
8.0	Referanseliste	28
9.0	Appendiks	29
	Kartlegging av skolesituasjonen	29
	Sjekkliste for elevsamtalen.....	30
	Sjekkliste for samtale med foresatte.....	31
	Pluss-minus-skjema	32
	Målrettet arbeid ved bekymringsfullt skolefravær – helsestasjonen	36
	Mal tiltaksplan.....	37

1.0 Hva er ufrivillig skolefravær?

Alle barn i Norge har både rett og plikt til å grunnskoleopplæring fra de fyller 6 år og frem til de har fullført 10. skoleår, jfr. opplæringsloven §2-1. Dette betyr at de har krav på opplæring ved en offentlig grunnskole, men også at de har plikt til å delta i grunnskoleopplæringen. De aller fleste barn og unge går på skolen frivillig og uten problemer, men det finnes de som av ulike grunner får et stort skolefravær. **Ufrivillig skolefravær blir brukt som et begrep der en elev har store vansker med å møte på skolen som følge av et følelsesmessig ubehag (King og Bernstein, 2001).** Ufrivillig skolefravær kan vise seg fra elever som på morgenen kvier seg fra å dra på skolen, men kommer seg av gårde, til elever som blir værende borte fra skolen i lange perioder. Alvorlighetsgraden kan illustreres slik (Havik, 2021):

Oppmøte på skolen er stressende for eleven. Eleven har påskudd for å slippe å delta og må gjerne presses.

Eleven viser gjentatt problematferd på morgenen for å slippe å dra på skolen.

Eleven viser gjentatt forsentkomming om morgenen.

Eleven har periodevis fravær og/eller er borte fra enkelttimer.

Eleven har gjentatt fravær eller uteblivelse fra enkelttimer, samt blandet med fremmøte.

Eleven er borte fra skolen i perioder av skoleåret.

Eleven er helt borte fra skolen i en lengre periode.

Ufrivillig skolefravær kan komme til uttrykk både gjennom atferdsmessige, følelsesmessige og kognitive aspekt, og det er stor variasjon fra elev til elev i måten det opptrer på (Kearney, 2001). I tillegg kan også fysiske plager eller symptomer være en direkte årsak til fravær, eller forekomme i forlengelse av et følelsesmessig aspekt, for eksempel knyttet til angst. Vi gjør oppmerksom på at tegn beskrevet i figuren over og i figuren under, ikke nødvendigvis vil være en katalysator for ufrivillig skolefravær, men skolen bør uansett sette inn tiltak for å bedre den enkeltes situasjon.

1.1 Forekomst av ufrivillig skolefravær

Det er mange ulike definisjoner og begreper om skolefravær, og nettopp derfor er det vanskelig å beregne forekomsten av ufrivillig skolefravær. I Norge mangler det også nasjonal rapportering av skolefravær (Havik, 2021). Vi vet likevel at både PPT og skoler generelt i Norge rapporterer om økt skolefravær. Internasjonale studier viser til at forekomst av ufrivillig skolefravær varierer fra 0,4 til 5% (Havik, 2021), det er derfor nærliggende å tro at det samme kan gjelde for Norge. I en studie av et normalutvalg av elever fra sjetten til tiende trinn i syv norsk kommuner meldte 3,6 % av elevene at deres fravær var relatert til skolevegring, noe som kan bety at minst én elev per klasse allerede har eller står i faresonen for å utvikle skolevegring (Havik, 2021).

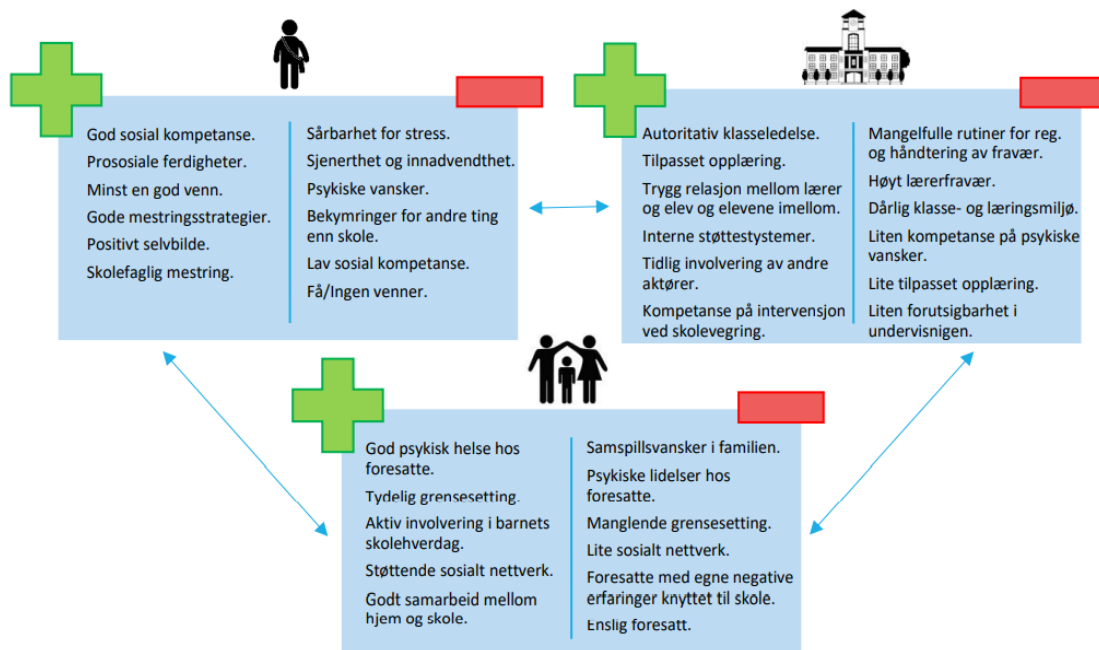
2.0 Tidlige tegn på ufrivillig skolefravær

For å kunne identifisere ufrivillig skolefravær så tidlig som mulig, er det avgjørende å vite noe om tidlige, observerbare tegn. Kunnskap om definisjonen av ufrivillig skolefravær vil kunne gi noe grunnlag for å gjenkjenne dette hos barn og unge. I tillegg bør tegn som begynnende fravær, tegn på at eleven ikke trives eller at foresatte gir uttrykk for bekymring, være noe skolen er oppmerksom på. Det skal være lav terskel for at elever som viser tegn på begynnende ufrivillig skolefravær, følges opp av skolen med økt oppmerksomhet.

Begynnende fravær	Tegn på mistrivsel	Bekymring fra foresatte
<ul style="list-style-type: none">• Forsentkomming• Sporadisk fravær fra enkelttimer/fag eller dager• Møter på skolen, men forlater den igjen	<ul style="list-style-type: none">• Er ekstremt innadventd eller sjenert• Er svært utrygg ved skolestart, og ordinære tiltak hjelper ikke• Snakker aldri høyt i klassen• Snakker ikke med voksne/medelever (eller kun med utvalgte)• Viser motstand mot å være ute i friminutt eller er avhengig av at en bestemt voksen eller medelev er til stede• Har ofte fysiske plager• Gir nonverbalt eller verbalt uttrykk for nedstemthet, redsel el.• Trekker seg ut av sosiale interaksjoner og/eller skolerelaterte aktiviteter• Viser utagerende atferd, feks sinne der eleven settes krav til i skolehverdagen• Viser motstand mot å delta eller unngå enkelte fag, situasjoner eller aktiviteter på skolen (feks turdag)• Vil ofte ringe hjem i skoletiden, eller ber om å få gå hjem	<ul style="list-style-type: none">• Tar kontakt med skolen fordi eleven gir uttrykk for å ikke ville på skolen• Blir værende lenge i leveringssituasjonen eller vil være med inn i klasserommet utover det som er ordinære rutiner• Ringer eleven i skoletiden gjentatte ganger for å sjekke om eleven har det bra

3.0 Risiko- og beskyttende faktorer

Elevens omgivelser kan bidra til eller beskytte mot utvikling av ufrivillig skolefravær, noe som beskrives som risiko- og beskyttende faktorer. Jo flere risikofaktorer som er til stede, dess større er sjansen for negativ utvikling. På den andre siden kan beskyttende faktorer bidra til å moderere risiko for at vansker med fravær oppstår. Her spiller både elementer i hjemmet og på skolen, samt elevens egenskaper, inn. For eksempel kan høyt stressnivå i familien eller vansker i relasjon foresatt og elev gi økt risiko for skolefravær. Det samme vil være tilfelle ved for eksempel dårlig læringsmiljø på skolen i kombinasjon med lav sosial kompetanse og sårbarhet for stress. Elevens egenskaper, faktorer i hjemmet og på skolen kan ha ulik tyngde som utløsende og/eller opprettholdende faktor i utvikling av ufrivillig skolefravær hos den enkelte elev, og fungerer i et samspill over tid.

Hentet fra: Handlingsplan for skolenærver, Lindesnes kommune v/Mikkel Ladefogden Pedersen

En opprettholdende faktor ved ufrivillig skolefravær er å være borte fra skolen. En elev som har stort fravær, blir sosialt isolert og mister tilhørighet til jevnaldrende. Eleven vil kunne bli hengende etter med skolearbeidet, og kognitivt sett oppleve for eksempel økt angst, depresjonsfølelse og utvikling av negativt selvbilde som en følge av dette. Samlet sett vil disse konsekvensene gjøre det vanskeligere og vanskeligere å komme tilbake til skolen, og er grunnen til at hjemmeundervisning i de aller fleste tilfeller ikke anbefales som tiltak ved ufrivillig skolefravær.

4.0 Forebyggende arbeid

Skolen spiller en stor rolle i forebygging av ufrivillig skolefravær. Et godt system for håndtering av fravær, samt tidlig involvering av foresatte og relevante samarbeidspartnere er viktige faktorer i forebygging av ufrivillig skolefravær. Det samme vil systematisk arbeid med elevene psykososiale miljø være, og gode systemer og tiltak må være forankret i skolens ledelse.

4.1 Grunnleggende behov

Å få dekket fysiologiske behov danner grunnlag for en hvert menneskes eksistens. Det er viktig å kartlegge og ha ekstra fokus på hvordan familien tidlig kan innarbeide gode rutiner.

- **Søvn:** Dette er en vanlig utfordring for elever med ufrivillig skolefravær. Eks. leggetid/snu døgnet, regler for skjermtid, tilgang på mobil og nett på natten, innetid osv.
- **Kosthold:** Barn og unge i vekst trenger næringsrik mat og et variert kosthold. Eks. familien samles til måltid, faste/regelmessige måltider, innhold i kostholdet, energidrikk, alkohol/rusmidler osv.
- **Fysisk aktivitet:** Fysisk aktivitet fremmer god helse, gir bedre humør og søvn, mer energi og reduserer stress, og kan derfor forebygge psykiske plager. Eks. frisk luft daglig, deltakelse på fritidsaktiviteter, gå tur sammen med noen osv.

4.2 Rutiner ved registrering av fravær

Å ha et godt system for registrering og oppfølging av fravær er avgjørende for å tidlig oppdage tegn på ufrivillig skolefravær. Mange som utvikler alvorlig høyt skolefravær har hatt mye og sporadisk fravær over tid før fraværet får alvorlig karakter. Fravær i form av enkelttimer eller dager er derfor særskilt viktig å være oppmerksom på. I Saltdal kommune regnes følgende som bekymringsfullt fravær, og skal følges opp:

- 1 enkelt time udokumentert fravær
- Høyt dokumentert fravær utover 8 dager per semester
- Forsentkomminger/uteblivelse utover 3 ganger per måned

For saltdalskolen gjelder følgende når det gjelder registrering og oppfølging av fravær:

1. Registrering av fravær:
 - Kontaktlærer har hovedansvar for at fraværsregistrering i Visma Flyt Skole er oppdatert hver uke. Dette være seg både registrering av dagsfravær, permisjoner, fravær fra enkelttimer og forsentkomming.
 - Fag-/timelærer registrerer fravær gjeldende sine timer.
 - Foresatte blir varslet i egen app ved lærers registrering av fravær.
 - Fravær meldt inn av foresatte i app registreres direkte i Visma Flyt Skole.
 - Kontaktlærer følger med på fraværet av sine elever, og melder alltid ledelsen ved bekymring rundt en elevs tilstedeværelse.
2. Ved ugyldig fravær av dager, enkelttimer, aktiviteter, gjentatte foresentkomminger:
 - Kontaktlærer tar kontakt med foresatte og informerer om elevens fravær.
 - Ved særskilt bekymring kontaktes også ledelsen.
 - Ved ugyldig fravær utover 3 ganger avtaler skolen et møte med elev og foresatt. Referat fra møte legges i elevmappa.

3. Ved fravær 3 enkelte dager i løpet av en måned:
 - Kontaktlærer tar kontakt med foresatte, og årsak til fravær undersøkes.
 - Ved bekymring varsles ledelsen.
 - Ved gjentatt fravær avtaler skolen et møte med elev og foresatt. Referat fra møte legges i elevmappa.
4. Ved fravær 8 enkelte dager i løpet av et halvår:
 - Kontaktlærer tar kontakt med foresatte, og årsak til fraværet undersøkes.
 - Ved bekymring varsles ledelsen.
 - Ved gjentatt fravær avtaler skolen et møte med eleven og foresatte, helsesykepleier, PPT eller andre aktuelle instanser vurderes å delta. Møtereferat legges i elevmappa.
5. Eleven møter opp på skolen/time, men forlater den igjen:
 - Kontaktlærer tar kontakt med foresatte, og årsak til fravær undersøkes.
 - Ved bekymring varsles ledelsen.
 - Om dette gjentar seg utover 3 ganger avtaler skolen et møte med elev og foresatt.
 - Møtereferat legges på elevmappa.

4.3 Nærværsteamet

Saltdal kommune har etablert et tverrfaglig team som skal bistå skolen med råd og veiledning i saker om bekymringsfullt fravær. Nærværsteamet møtes jevnlig, og består av følgende instanser:

- Skolen v/ rektor eller fagleder
- Skolehelsetjenesten v/ helsesykepleier
- Kommunepsykolog
- PPT
- Barneverntjenesten
- Tiltakskoordinator (der denne stillingen foreligger)

4.4 Psykososialt læringsmiljø

Et godt psykososialt læringsmiljø kan virke forebyggende på ufrivillig skolefravær. Generelt vil systematisk arbeid rettet mot trygghet og tilhørighet, minske mobbing og øke elevenes sosiale kompetanse. Dette kan gjøres ved å systematisk iverksette skolebaserte programmer for forebygging av mobbing, opplæring i sosial kompetanse, arbeid med klasseledelse og/eller legge til rette for at elever i risikogruppen utvikler gode relasjoner til medelever.

- Generelt arbeid med skoleomfattende programmer for forebygging av mobbing, opplæring i sosial kompetanse og arbeid med klasseledelse. Eksempelvis:
 - Mitt Valg
 - Olweus
 - Connect
 - www.forebygging.no – fullstendig oversikt over relevante programmer
 - www.skolenettet.no – veileder om utvikling av sosial kompetanse
- Opplæring i sosiale ferdigheter. Eksempelvis:
 - Mitt Valg
 - Sosial ferdighetstrening for elever i risikogruppe
 - www.jentegrupper.no

- Legge til rette for sosiale sammenkomster for trinnet på ettermiddagstid (i samarbeid med foreldre/foreldrekontakter)
- Undervisning innenfor psykisk helse. Eksempelvis:
 - Alle har en psykisk helse (for ungdomstrinnet)
 - www.jegvet.no
 - Mitt valg
 - Zippys venner (for 1. trinn)
 - www.psykiskhelseiskolen.no – oversikt over undervisningsopplegg
 - Undervisning v/helsestasjonen
- Engasjere elevene selv i arbeidet for å bedre det psykososiale læringsmiljøet

4.5 Tilpasset opplæring

Tilpasset opplæring er en viktig beskyttelsesfaktor for utvikling av ufrivillig skolefravær, og bygger på kunnskap om og forståelse av eleven både faglig og sosialt. Godt tilpasset opplæring kan forebygge utvikling av høyt fravær da den tar utgangspunkt i elevers ulike behov, læreforutsetninger og ståsted. Dette innebærer også at elever med særskilte hjelpebehov får den hjelp og tilrettelegging de behøver. For eksempel vil en elev med ADHD ofte ha behov for hyppigere pauser og god struktur, og en elev med dysleksi vil trenge opplæring i og tilrettelegging for bruk av digitale hjelpemidler. Utgangspunktet er at alle elever skal oppleve mestring og utvikling på sitt nivå, slik at de har lyst til å gå på skolen hver dag.

4.6 Klasseledelse og relasjoner

Forholdet mellom lærer og elev kan direkte påvirke skolefravær. En støttende relasjon elev-lærer kan for eksempel beskytte mot stress og negative følelser. En god relasjon lærer-elev alene er derimot ikke nok til å skape en god skolehverdag. Klare regler og forventninger knyttet til elevens deltakelse i aktiviteter på skolen vil eksempelvis gi elevene en følelse av trygghet og kontroll, og sådan gjøre hverdagen forutsigbar. Den voksnes evne til å lede klassen er derfor like viktig som relasjon lærer-elev, for å kunne legge et godt grunnlag for læring og trivsel i læringsmiljøet.

Elever sosialiseres gjennom det klimaet læreren skaper i klasserommet. Undersøkelser viser at elevene kommer best ut der læreren praktiserer en autoritativ klasseledelse (Utdanningsforskning.no). Disse lærerne setter klare grenser og standarder for klassen og stiller krav til elevene. Det er myndige og tydelige voksne, men som bryr seg om, er interessert i og respekterer elevene.

4.7 Skole-hjem samarbeid

Elevenes foresatte er en avgjørende ressurs i arbeidet med ufrivillig skolefravær. Et godt samarbeid mellom skole og hjem vil derfor virke fremmende for skolenærvær. En forutsetning for et godt samarbeid er kommunikasjon. Når skole og hjem samarbeider og formidler de samme verdiene og de samme positive forventningene til eleven, vil det ha positiv effekt på trivsel og læring. For å oppnå dette skal skolen være tilgjengelig og åpen for tett dialog med foresatte. Det er skolen, som den profesjonelle part, som har et ekstra ansvar for å ivareta samarbeidet og ha et fremtidsrettet fokus. Et samarbeid mellom skole og hjem i en forebyggende fase innebærer følgende:

- Gi informasjon til foresatte på begynnelsen av skoleåret om rutiner for fravær. Beskriv skolens holdninger, for eksempel hva som anses som gyldig/ikke gyldig fravær.

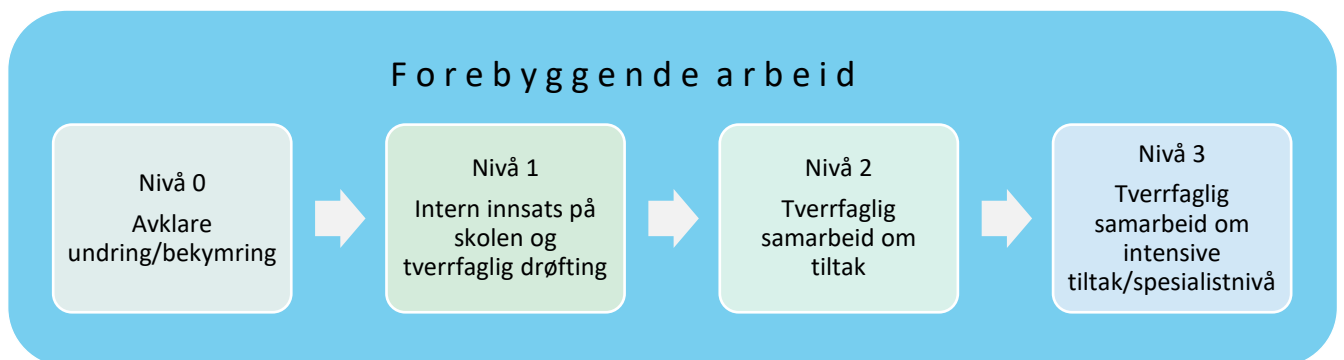
- I forbindelse med foreldremøter skal klassekontaktene involveres i forkant av møtet hva angår ønsker/behov for å belyse temaer som omhandler for eksempel mobbing, psykososialt miljø, fravær ol.
- Fravær skal alltid være et tema på utviklingssamtalen.
- Fremhev foresattes kompetanse og kunnskap om hva som er best for sitt barn.
- Der kontaktlærer opplever en bekymring knyttet til fravær– våg å stille de vanskelige spørsmålene. Dette trenger ikke umuliggjøre et videre samarbeid, vi vil alle elevens beste.

5.0 Saltdal kommunes tiltakstrapp

For Saltdal kommune er det utarbeidet en tiltakstrapp som beskriver arbeidet rundt ufrivillig skolefravær. Modellen omhandler fire nivå, fra tidlig undring rundt en elevs fravær/mistrivsel til fravær av mer alvorlig karakter, for eksempel der en elev ikke er til stede på skolen i det hele tatt. I modellen ligger forebyggende arbeid som en overhengende paraply i det arbeidet vi gjør, der kunnskap om alvorlig skolefravær og tidlige intervensjoner ligger til grunn i alle ledd.

Saker der en elev har vedvarende høyt fravær er ofte komplekse, med store implikasjoner for den enkelte elev. Modellen under, og modellens beskrivelse på de neste sidene, vil være til hjelp i å holde tråden i saksgangen, oversikt over arbeidsoppgaver og hvilke instanser som er naturlig å knytte inn i sakens ulike faser.

Det vil være ulikt fra sak til sak hvilket tidsaspekt som må påberegnes. Eksempelvis fraværets progresjon, alvorlighet, symptomer og bistand av eksterne tjenester vil være med på å påvirke når ulike tiltak iverksettes.

Nivå 0 – Avklare undring/bekymring

Problemområde	<ul style="list-style-type: none">○ Fravær (enkelttimer, enkeltdager)○ Drar hjem i løpet av dagen○ Forsentkomming○ Uopplagt, trøtt○ Unngår enkelte aktiviteter○ Fraværende på turdager, i kroppsøving ol.○ Fravær i forbindelse med muntlige fremlegg, gruppearbeid ol.○ Info fra foresatte om problematferd på hjemmebane (gruer seg, vil ikke, konflikter ol.)
Mål	<ul style="list-style-type: none">○ Eleven skal være stabilt til stede på skolen○ Løse utfordringer på lavest mulig nivå○ Tilrettelegge på skolen for å imøtekomme elevens utfordringer○ Legge til rette for et godt skole-hjem samarbeid
Arbeidsoppgaver	<ul style="list-style-type: none">○ Registrering av fravær i Visma Flyt Skole○ Kartlegge fraværet○ Elevsamtale○ Samtale med foresatte○ Drøfting og samarbeid med kollegaer○ Gjennom samtale og kartlegging, prøve å komme til problemets kjerne○ Utarbeide tiltak○ Bevisst arbeid med relasjonsbygging med eleven (og foreldrene)
Evaluering	<ul style="list-style-type: none">○ Jevnlig evaluering underveis. Er tiltakene tilstrekkelig? Hvis nei, utarbeide nye tiltak eller meld saken til neste nivå
Samarbeidspartnere	<ul style="list-style-type: none">○ Kontaktlærer og øvrige ansatte på elevens trinn○ Foresatte○ Helsesykepleier
Ansvar	<ul style="list-style-type: none">○ Kontaktlærer○ Faglærere○ Assistenten

Nivå 1 - Intern innsats på skolen og tverrfaglig drøfting

Problemområde	<ul style="list-style-type: none">○ Fraværet har ikke bedret seg, og tiltak har ikke fungert○ Fortsatt problematferd (som beskrevet over)○ Vanskene har pågått over tid
Mål	<ul style="list-style-type: none">○ Eleven skal være stabilt til stede på skolen○ Løse utfordringer på lavest mulig nivå○ Tilrettelegge på skolen for å imøtekomme elevens utfordringer○ Legge til rette for et godt skole-hjem samarbeid
Arbeidsoppgaver	<ul style="list-style-type: none">○ Fortsatt registrering av fravær i Visma Flyt Skole○ Kartlegging av fravær○ Elevsamtale○ Kontaktlærer viderefører samarbeid skole-hjem○ De ansatte på trinnet fortsetter med tilrettelegging og følger opp avtaler som gjøres rundt tiltak○ Dialog skole-helse. Helsepsykiatriske kontakter fastlegge for å informere/drøfte/kartlegge situasjon der behov○ Legge til rette for evt. nye tiltak○ Varsle skoleledelsen skriftlig○ Ledelsen tar kontakt med foresatte○ Drøfte eleven i nærværsteam, samarbeidsmøter eller S-team
Evaluering	<ul style="list-style-type: none">○ Evaluering av tiltak i samarbeidsmøter, nærværsteam eller S-team
Samarbeidspartnere	<ul style="list-style-type: none">○ Skole○ Foresatte○ Helse○ Nærværsteam○ S-team○ Ressursteam (drøfting og/eller lavterskeltilbud for veiledning av foresatte)
Ansvar	<ul style="list-style-type: none">○ Kontaktlærer○ Skoleledelsen○ Skolehelsetjenesten

Nivå 2 - Tverrfaglig samarbeid om tiltak

Problemområde	<ul style="list-style-type: none">○ Eleven er helt borte fra skolen i en periode av skoleåret○ Problemene er blitt mer omfattende, for eksempel angst, aggressivitet, vegring, unnvikelse ol)
Mål	<ul style="list-style-type: none">○ Eleven skal være stabilt til stede på skolen○ Henvise eleven for utredning og kartlegging○ Riktige instanser er inne og jobber med eleven og familien○ Veiledning av skolen og familien
Arbeidsoppgaver	<ul style="list-style-type: none">○ Kontaktlærer fortsetter registrering av fravær i Visma Flyt Skole, tilrettelegging når eleven er til stede og følger opp avtaler/tiltak som gjøres○ Jevnlig elevsamtale når eleven er på skolen○ Kontaktlærer har ukentlig kontakt med eleven/heimen i perioder med fravær, dersom dette vurderes som formålstjenlig.○ Involvere fastlege og/eller kommunepsykolog når naturlig○ Henvise/melde til PPT, BUP eller BVT○ Utarbeide tiltaksplan○ Innhente samtykkeerklæring for samarbeid mellom tjenester○ Skriftlig varslings til avdelingsdirektør○ Vurdere behov for oppretting av ansvarsgruppe/IP○ Gjennomføre jevnlig samarbeidsmøter, ansvarsgruppemøter, familiens møte (alt etter behov).
Evaluerings	<ul style="list-style-type: none">○ Evaluere tiltak i samarbeidsmøter/S-team eller evt. ansvarsgruppemøter
Samarbeidspartnere	<ul style="list-style-type: none">○ PPT○ Helse (skolehelsetjenesten, lege)○ BVT○ BUP○ Ressursteamet○ Skole
Ansvar	<ul style="list-style-type: none">○ Kontaktlærer○ Skolens ledelse○ Helsepsykeleier○ BVT○ Kommunepsykolog○ Lege

Nivå 3 - Tverrfaglig samarbeid om intensive tiltak/spesialistnivå

Problemområde	<ul style="list-style-type: none">○ Eleven er helt borte fra skolen○ Problemene omfatter hele livet til eleven og familien i stor grad (for eksempel søvnvaner, matvaner, hygiene, angst, aggressivitet, unnvikelse, vegring, vold ol)
Mål	<ul style="list-style-type: none">○ Eleven er stabilt til stede på skolen○ Bidra til at eleven og familien får tilbud om riktig hjelp○ Sakkyndig vurdering fra PPT skal være på plass
Arbeidsoppgaver	<ul style="list-style-type: none">○ Varsle avdelingsdirektør skriftlig○ Opprette ansvarsgruppe○ Kontaktlærer har ukentlig kontakt med eleven, dersom ansvarsgruppa vurderer dette som formålstjenlig.○ Eleven skal alltid ha et pågående tiltak, og familien skal være ivaretatt av helse, skole, bvt og eventuelt andre instanser○ Utarbeide tiltaksplan og evt. IP. Vurdere å opprette Stafettlogg i Sampro○ Ved evt. fritak fra aktiviteter og/eller deler av undervisningen skal det foreligge en sakkyndig vurdering fra PPT hvor dette fremkommer som en anbefaling. Dersom lang saksbehandlingstid v/PPT kan en sakkyndig uttalelse erstatte sakkyndig vurdering midlertidig.○ Målretta tiltak som ser ut til å ha en åpenbar effekt, er faglig forsvarlig og vurdert til å være barnets beste, kan over en kortere periode bestemmes lokalt (for eksempel senere oppmøte på morgenen, kortere skoledag mm)
Evaluering	<ul style="list-style-type: none">○ Evaluere tiltaksplan i samarbeidsmøter og/eller ansvarsgruppemøter
Samarbeidspartnere	<ul style="list-style-type: none">○ PPT○ Helse (helsesykepleier, lege, kommunepsykolog)○ BVT○ BUP○ Ressursteamet○ Avdelingsdirektør○ Skole○ Spesialisthelsetjeneste
Ansvar	<ul style="list-style-type: none">○ Største tjenesteyter i saken○ Skolens ledelse

6.0 Tiltak – hvordan hjelpe?

Det vil alltid variere fra sak til sak hvilke tiltak som er relevante. Type tiltak vil avhenge av hvilke situasjoner, fag eller aktiviteter eleven opplever som vanskelig eller utfordrende, og må derfor alltid velges på bakgrunn av kartlegging og faglig skjønn. I noen tilfeller vil det være aktuelt med tverrfaglig arbeid mellom flere tjenester for å kunne skreddersy et best mulig hjelpetilbud for eleven og familien.

For mange barn og unge, spesielt i alderen mellomtrinn og ungdomstrinn, vil det være viktig å ikke skille seg ut. De har ofte et ønske om å greie å delta på skolen og mestre skolehverdagen på lik linje med sine jevnaldrende. Tiltak mot skolevegring må derfor tilpasset slik at eleven i minst mulig grad føler seg stigmatisert. Dette innebærer særlig tiltak i skolesituasjonen, og hvilken informasjon som gis til medelever om elevens fravær og/eller eventuelle tiltak. Elevens rett til å bli hørt vil være særskilt viktig her.

Alle tiltak i skolesituasjonen må alltid ha som mål å trygge og støtte eleven i lærings situasjonen, bidra til økt mestring og trivsel på skolen, samt bygge opp elevens faglige og sosiale ferdigheter. Evaluering av igangsatte tiltak er et virkemiddel for å drive en sak fremover, men vil også være dokumentasjon for tiltak som har vært prøvd ut.

6.1 Særlige tiltak for nivå 0 og 1

6.1.1 Registrering av fravær

Skolen skal ha et godt system for å oppdage og registrere fravær. Både kontaktlærere og faglærere skal registrere fravær av enkeltdager, enkelttimer, forsentkomninger eller der eleven går hjem i løpet av skoledagen. Fraværet registreres i Visma Flyt Skole, og vil danne grunnlag for videre kartlegging av en elevs eventuelle fraværsmønstre. Foresatte melder en elevs fravær inn i foreldreapplikasjonen til Visma Flyt Skole ved hver fraværsdag. På barneskolen etterlyses elevene dersom de uteblir fra skolen uten at det er registrert fraværsmelding eller at foreldrene har tatt kontakt.

6.1.2 Kartlegging

For å kunne planlegge og gjennomføre gode tiltak ved skolevegring må skolen gjøre en kartlegging av situasjonen. Informasjon i denne sammenhengen kan innhentes ved samtaler, observasjoner og loggføring. Skolen vil i de fleste tilfeller ha et godt utgangspunkt for å gjennomføre kartleggingen fordi det allerede er etablert en relasjon med eleven og elevens familie. Ved behov kan skolen drøfte kartleggingen med relevante samarbeidspartnere, for eksempel nærværsteamet eller helsesykepleier. Målet med en kartlegging er å:

- Avklare vanskene til eleven
- Innhente informasjon om de ulike faktorene ved eleven, skolen og hjemmet som kan tenkes å bidra til ufrivillig skolefravær eller opprettholde vasken. Hvilke triggere utløser vasken?
- Sammenfatte informasjon som utgangspunkt for å lage en plan for tiltak

Kartlegging av fravær

Elevenes fravær skal gjennomgås jevnlig for å se om det er tegn til ufrivillig skolefravær, eller om fravær er knyttet til andre årsaker. Her skal det ses etter fraværsmønstre, eksempelvis:

- Har eleven ofte fravær uten melding fra foresatte?
- Kommer eleven ofte for sent?
- Er fraværet knyttet til enkeltdager, for eksempel i forlengelse av helg?
- Er fraværet knyttet til enkelte timer eller aktiviteter? Gym, svømming, gruppearbeid, fremføringer, turdager osv.
- Er det mer fravær etter ferie? Etter langvarig sykdom?

Samtale med eleven

Ved ufrivillig skolefravær vil elevsamtale være en del av kartleggingen, men også et viktig tiltak. I kartlegging vil den fungere som en informasjonskanal, mens den som tiltak vil være en del av den relasjonsskapende kontakten mellom lærer og elev. Det finnes ingen fasit på hvordan en elevsamtale skal bygges opp. Læreren bør bruke den tilnærmingen som kjennes naturlig ut fra relasjonen lærer-elev og elevens alder.

Som et ledd i kartlegging er målet med elevsamtalen å avklare vanskebildet til eleven. Handler det om ufrivillig skolefravær, eller er det andre forklaringer som passer bedre? Videre er det viktig å samle informasjon om de ulike faktorene rundt eleven (skole, hjem, fritid) som kan tenkes å opprettholde en ev. vanske. Til slutt skal denne informasjonen sammenfattes som utgangspunkt for en tiltaksplan. Føler du deg usikker i møte med elevsamtalen kan du søke kollegial støtte og veiledning.

Samtale med foresatte

Dersom skolen eller foresatte er bekymret for ufrivillig skolefravær, anbefales det å avtale et møte mellom kontaktlærer, og eventuelt andre fra skolen, og foresatte. Å opprette tidlig kontakt vil danne grunnlag for videre samarbeid. Med dette etableres en god samarbeidsrelasjon, og foresattes bekymring tas på alvor. Om det er skolen som er bekymret, må foresattes på et tidlig tidspunkt informeres om hva bekymringen står i og hva som er bakgrunnen for denne. Bekymringen bør da presenteres klart og åpent og knyttes til konkrete observasjoner i skolesituasjonen eller fra samtale med eleven. I tillegg vil det være sentralt å kartlegge situasjonen fra foresattes perspektiv og få deres innspill på mål, løsningsforslag og konkrete tiltak.

Skolen vil, i rollen som den profesjonelle part, alltid ha et ekstra ansvar for å opprettholde samarbeidet med foresatte, og holde et fremtidsrettet fokus.

Faglig kartlegging

Å oppleve svært store faglige krav eller ha store faglige vansker, i tillegg til frykt for faglig nederlag, har sammenheng med skolefravær (Havik, 2021). Skolene har etablerte systemer for å kartlegge nivå og følge med på utvikling i fag. Med utgangspunkt i disse skal det gjøres en faglig kartlegging av elevens nivå sett over tid. Er det samsvar mellom elevens faglige nivå og opplæringens nivå? Opplever eleven mestring? Får eleven nødvendige tilpasninger? Her er det viktig å ikke bare tenke

nivå og tilpasninger i teoretiske fag, men også praktiske fag og aktiviteter, som gym, svømming, gruppearbeid ol. I praktiske og estetiske fag er det ikke alltid mulig å legge en formell kartlegging til grunn for de vurderinger en gjør, det vil derfor også være viktig å bruke skjønn.

6.1.3 Relasjonsbygging

Det er lærerens ansvar å etablere støttende og gode relasjoner i skolen. Autoritativ klasseledelse har vist seg å stimulere til best faglig fungering og følelsesmessig velvære i skolen (Havik, 2021). Dette innebærer en lærer som er forutsigbar, varm og tydelig. En lærer som er støttende, men med klare forventninger til elevene. En lærer som kan skille mellom sak og person, som har glimt i øyet og er lyttende. Studier viser også at god relasjon mellom lærer og elev har betydning for frafall, skolefravær og skolevegring spesielt (Havik, 2021). Det er mindre sannsynlig at en elev dropper ut av skolen når lærer-elev-relasjonen er positiv og støttende. Dette blir spesielt viktig der forholdet mellom barn og foreldre er vanskelig.

«Banking time» kan brukes som metode for relasjonsbygging (Gran og Mosand, 2022). Metoden går kort fortalt ut på at læreren har kvalitetstid i samvær med en eller noen få elever. Målet er å styrke relasjonen lærer-elev/elever. Gjennom dette fylles elevens konto for gode opplevelser slik at eleven er trygg nok til at læreren kan sette grenser ved behov. Eleven godtar slik lettere grenser og krav fra læreren, samtidig som læreren blir mer åpen og positivt innstilt til eleven. «Banking time» bør gjennomføres systematisk og timeplanfestet, for eksempel 15 minutter to til tre ganger per uke i en periode på tre til fire uker. Finn ut hva eleven er interessert i og spill på det (Gran og Mosand, 2022).

6.1.4 Elevsamtale

Samtale med et barn eller en ungdom om ting som oppleves vanskelig kan være utfordrende, men vil være viktig for å bygge opp under voksenrelasjonene eleven har på skolen. Det er vesentlig at den voksne som får denne oppgaven, er personer som er viktige i elevens skolehverdag. Under beskrives rammer og formuleringer som kan være til hjelp:

- Rammer:
 - Samtalen kan være planlagt eller spontan.
 - Bruk et skjermet rom, og sett av nok tid til samtalen. For noen vil det være nødvendig å bruke litt tid på å «bli kjent» og snakke om hverdagslige ting før en beveger seg over til det som er mer vanskelig.
 - En innledning til en slik samtale kan være *«jeg ønsker denne samtalen fordi jeg har vært bekymret for deg i det siste. Etter sommerferien har jeg sett at du har vært borte flere dager. Jeg har sett at du har vært mye alene i friminuttene, og jeg syns det ser ut til at du ikke trives så godt. Derfor vil jeg gjerne snakke litt med deg og høre hvordan du har det, og finne ut hvordan vi kan gjøre det for at du skal få det bedre»*. Denne innledningen er god fordi den gir eleven forståelse for tema for samtalen, viser at læreren bryr seg om hvordan han/hun har det, viser til konkrete observasjoner og gir uttrykk for håp om bedring. I tillegg vil bevisst bruk av ordet «vi» indikere at eleven ikke er alene i dette (Skolevegring. En praktisk og faglig veileder. Oslo kommune).
- Hvordan snakke med eleven:
 - Still åpne spørsmål som gir eleven mulighet til å svare noe mer enn ja eller nei. Eks. *«Hvordan syns du det var å holde presentasjon for klassen i dag?»*
 - Gi eleven nok tid til å svare og tål litt stillhet.

- Når eleven har gitt et svar – stopp opp og utforsk nærmere det som er sagt uten å måtte få frem egne tanker og opplevelser.
- Oppsummer det eleven sier, slik at han/hun kan bekrefte at du har oppfattet det riktig, og eventuelt nyanser det. Eks. «*Hvis jeg har forstått deg riktig syns du at ...*».
- For å støtte eleven i å fortelle om situasjoner og opplevelser er det nyttig å ta utgangspunkt i konkrete situasjoner. Dess yngre elever, jo mer konkrete spørsmål. Eks. «*Da du kom inn skoleporten i dag, hvordan hadde du det da?*»
- For å støtte eleven i å fortelle sammenhengende kan det være nyttig å tegne opp en skisse av det eleven forteller.
- For å støtte eleven i å uttrykke sin egen opplevelse kan det være nyttig å presentere noen alternative mulige opplevelser og la eleven velge det som passer. Eks. «*Noen barn/unge som er borte fra skolen kan være nervøse for hva de andre barna vil tenke hvis de kommer tilbake, mens andre ikke tenker så mye på det. Er det noe du tenker på?*»
- Bruk skalaer som konkretiseringsmaterieell for å få inntrykk av elevens opplevelse av en situasjon. Eks. «*Du har sagt at du blir redd når du skal holde en presentasjon. På en skala fra 1-10, der 10 er kjemperedd og 1 er bare litt redd, hvor redd er du når du skal holde presentasjonen?*»
- Bruk nok tid på å fokusere på det som fungerer, og hva som gjør at det fungerer. Eks. «*Når er det greit for deg å være på skolen? Hva er det som gjør at det går bra i den situasjonen?*»
- Fokuser på elevens mestring i situasjoner som beskrives. Eks. «*I går så jeg at du rakk opp hånda i mattetimen, selv om du syns det er skummelt. Det var veldig modig! Hvordan greide du det?*» (Skolevegring. En praktisk og faglig veileder. Oslo kommune).
- På siden www.snakkemedbarn.no kan du øve på vanskelige samtaler ved bruk av en digital avatar.

Et «pluss-minus-skjema» kan være et godt utgangspunkt for en samtale mellom lærer og elev for å få frem elevens stemme. Se appendiks.

6.1.5 Mobbing

Dersom det kommer frem at eleven er utsatt for reelle ubehagelige situasjoner, som mobbing, må dette tas tak i først. Skolens handlingsplan for mobbing må alltid følges, jfr §9A i opplæringsloven. Tiltak rundt mobbesaker beskrives derfor ikke nærmere her.

6.1.6 Faglig tilrettelegging

Gjennom opplæringsloven har alle elever rett til tilpasset opplæring. I en situasjon der ufrivillig skolefravær er et problem, vil dette være særskilt viktig. Under følger eksempler på konkrete tiltak:

- På bakgrunn av faglig kartlegging – generell tilrettelegging med utgangspunkt i elevens nivå. Eks. I en periode fjerne emner som oppleves som ekstra vanskelig, mulighet for å gjennomføre fremføringer 1:1 eller ikke i det hele tatt, tilrettelegge garderobesituasjonen i gym/svømming, gå en kortere, alternativ tur ol.
- Økt fokus på elevens opplevelse av skolefaglig mestring. Eks. for en periode, prioritere arbeid med fag eller områder der eleven er dyktig eller har spesiell interesse.

- Tilpasning rundt diagnoser. Eks. en elev med ADHD kan gis mulighet til kortere arbeidsøkter og hyppigere pauser.
- Legg til rette for opplæring i og bruk av hjelpemidler der behov. Eks. en elev som har dysleksi – søke NAV om lisens på Lingdys, gi systematisk opplæring i bruk av programmet og legge til rette for bruk av hjelpemidlet i undervisningen.
- Tilpass mengde og nivå på hjemmelekser. Eks. fjerne hjemmelekser for en periode når arbeid med lekser kun gir frustrasjon og konfliktnivå i hjemmet, og eleven ikke har utbytte av det.
- God informasjonsflyt innad på skolen. Eks. informasjonsutveksling om elevens vansker, diagnoser, avtaler og tilrettelegginger mellom lærere på trinnet, vikarer og i overgang fra ett trinn til et annet.

6.1.7 Struktur og forutsigbarhet

Skolehverdagen kan være utrygg og uforutsigbar for de engstelige og sårbare elevene. Det gjelder særlig i ustrukturerte aktiviteter og timer og i overgangssituasjoner. Friminuttene er eksempel på en situasjon som ofte oppleves som ustrukturerte og uforutsigbare. Nedenfor er det listet opp momenter det er lurt å ha med seg:

- Autoritativ klasseledelse (som beskrevet tidligere).
- Sørg for at eleven opplever stor grad av struktur og forutsigbarhet i hverdagen. Eks. eleven får oversikt over skoledagen, den enkelte time, iverksatte tiltak og informasjon i forkant av endringer. Sørg for at minst mulig overraskelser dukker opp.
- Sørg for at elev og foresatte er forberedt på mulige utfordringer på forhånd. Eks. gjennom samtale, forbered deltakelse på for eksempel skoletur eller det å komme tilbake på skolen etter en ferie.
- Gi klare instruksjoner på hva eleven skal gjøre.
- Lær elevene hvordan de jobber med gruppearbeid. Eks. læreren definerer klare regler om samarbeid, oppgaver og forventet innsats, og veileder elevene på disse.
- Hjelp til å strukturere hverdagen ved hjelp av eksterne digitale hjelpemidler, som for eksempel MemoAssist (app.).

6.1.8 God dialog skole-hjem

Det er skolens oppgave å legge til rette for samarbeid med hjemmet. En åpen og god dialog med foresatte er særskilt viktig i situasjoner med ufrivillig skolefravær. Et godt samarbeid innebærer at foresatte opplever skolen som tilgjengelig og at det er en åpen og tett dialog. Skolen er den profesjonelle part, og skal initiere et samarbeid. Husk – relasjoner bygges best i fredstid og før eventuelle problemer dukker opp. Det er derfor på et generelt grunnlag viktig og lurt å bruke tid på å bygge relasjoner til hjemmet som et forebyggende tiltak.

Om foreldre ikke greier å få sitt barn på skolen, er det lett å føle seg mislykket som forelder. Ofte kommer «skyldspørsmålet» opp, og foreldrene opplever ofte at de får skylden for at skolefraværet har utviklet seg (Havik, 2021). Skolen må prøve å unngå at foreldrene får slik skyldfølelse, fordi problemet ofte er mer sammensatt. Årsaken kan ligge hos eleven, foreldrene, skolen, venner, medelever eller i samhandling mellom disse.

Det er en enorm belastning for familien å ha et barn som har ufrivillig skolefravær. I slike situasjoner er det viktig at familien får hjelp, men også at familien er positive til å ta imot hjelp. Både familien, barnet og hjelpeapparatet rundt er opptatt av å finne de riktige tiltakene som kan hjelpe barnet.

I situasjoner der skolefraværet har fått alvorlig karakter, vil et utstrakt foreldresamarbeid være viktig. Foreldrene kan ha behov for veiledning og støtte, og behovet for dette øker gjerne i takt med elevens fravær. Her kan det være naturlig at hjelpeapparatet kobles inn. Bistand fra eksisterende sosiale nettverk (familie, slekt, venner) kan også være nyttig å koble inn i saken av flere grunner, for eksempel knyttet til transport til og fra skolen, tilsyn før og etter skolen, bistand i morgensituasjonen osv. Dette vil være spesielt viktig for aleneforsørgere.

6.1.9 Sosial tilrettelegging

Det å bli akseptert av jevnaldrende og å oppleve sosial tilhørighet er grunnleggende sosiale behov (Havik, 2021). Sosiale tiltak må ha som mål å øke trivsel på skolen og bygge opp om elevens sosiale ferdigheter. Tiltak kan eksempelvis være:

- Bygge opp under gode relasjoner eleven har til jevnaldrende på skolen. Eks. planlegge tilrettelagte gruppeaktiviteter eller skape oversiktlige og trygge arenaer i friminuttet. For eksempel etablere en «spillklubb» eller legg til rette for lekegrupper.
- Styrke elevens sosiale kompetanse/opplæring i sosiale ferdigheter: Eks. invitere andre elever med på aktiviteter. Sosial ferdighetstrening kan foregå i tilrettelagte læringsøkter eller i naturlige situasjoner i skolehverdagen.
- Forenkle eller gi støtte i situasjoner som er utfordrende for eleven. Eks. gi assistanse i sosiale situasjoner, og øk eksponeringen for utfordringer gradvis.
- Avtal en «fluktrute» når eleven for eksempel opplever mye angst. Det å vite at det finnes en lovlig måte å komme seg ut av situasjonen kan virke betryggende på mange. Eks. muligheten til å trekke seg tilbake eller gå ut av klasserommet når ting blir vanskelig.
- Legg til rette for at elever i risikogruppen utvikler gode relasjoner til medelevene. Eks. ulike former for samtale- eller aktivitetsgrupper (se www.jentegrupper.no).
- Undervisning innenfor temaet psykisk helse. Eks. «Zippys venner» (for 1. trinn), «Alle har en psykisk helse» (for ungdomstrinnet). Se ellers www.psykiskhelseiskolen.no.
- Engasjer elevene selv i arbeidet for å bedre det psykososiale læringsmiljøet. Eks. involvere elevrådet i utforming av tiltak.
- De voksne på skolen er med på å igangsette aktiviteter i friminuttene. Eks. læreren deltar selv i lek og får med seg barn i risikogruppen. Dette vil være særlig aktuelt i tidlige skoleår.

6.1.10 Bistå med henting av eleven hjemme

Der familien av en eller annen grunn strever med å få eleven opp på morgenen og på skolen, kan skolen eller andre instanser bistå med å ringe og vekke eleven og/eller hente eleven hjemme på morgenen og frakte vedkommende til skolen.

6.1.11 Strukturhjelp

Følelsen av å ha gått glipp av undervisning og informasjon kan være en opprettholdende faktor i situasjoner rundt skolevegring. Skolen bør derfor hjelpe eleven med å gi en oversikt over hva som er gjennomgått i fag i perioden eleven har vært borte fra skolen. Herunder også særskilt oppfølging rundt innleveringsfrister, planlagte fremføringer, gjennomførte/planlagte aktiviteter etc.

6.2 Særskilte tiltak for nivå 2

Videreføre tiltak fra nivå 0 og 1 som fungerer.

I skolevegringssituasjoner på nivå 2 er ofte andre hjelpeinstanser enn skole inne på tiltakssiden, selv om målet alltid er at barnet skal tilbake på skolen. Se vedlegg for oversikt over tiltak gjeldende helse og omsorg.

6.2.1 Tilmelde eleven til PPT

Etter at eleven er drøftet i skolens s-team, gjelder følgende saksgang:

1. Skolen skriver henvisningsskjema og pedagogisk rapport. Denne gjennomleses og underskrives av foresatte. Aktuelle kartlegginger gjort av skolen legges ved henvisningen.
2. PPT tar kontakt med foresatte, kartlegger ved testing og/eller observasjon og utarbeider en sakkyndig rapport eller en sakkyndig vurdering (alt etter hva de er bedt om å gjøre i henvisningen).
3. Gjennomgang av rapport/sakkyndig vurdering fra PPT.

Igangsatte tiltak som fungerer, videreføres. I tillegg legges det til rette for at tiltak foreslått av PPT kan prøves ut. Ved behov kan eleven henvises videre til andre hjelpeinstanser, for eksempel BUP, barneverntjenesten, ressursteamet, barnehabilitering ol. På bakgrunn av de kartlegginger som er gjort, skal eleven få riktig hjelp av riktig instans.

6.2.2 Utarbeide tiltaksplan

Det er anbefalt å tidlig utvikle en plan som inneholder informasjon om for eksempel hvilke timer eleven skal begynne, hvordan krav om fremmøte skal økes, hvilke justeringer som skal gjøres hjemme og på skolen (for eksempel rutiner for søvn, kveldsrutiner, alternativ til kroppsøving), hvem som har ansvar for hva, konkret hva som skal gjøres om tiltakene ikke virker, og til slutt en dato for når tiltakene skal evalueres (Havik, 2021). Tiltaksplanen bør også si noe om hvordan triggerer kan unngås og/eller håndteres. Se appendiks for mal tiltaksplan.

6.2.3 Kognitiv atferdsterapi

Kognitiv atferdsterapi kan være nyttig når negative tankemønstre bidrar til å utvikle og opprettholde skolefravær, da spesielt knyttet til angst (Havik, 2021). Generelle teknikker for å hjelpe elever som strever med angst og ufrivillig skolefravær kan være å øve på avslapping, avspenning, meditasjon, kognitiv restrukturering av situasjoner som er forbundet med det å gå på skolen, sosial ferdighetstrening, tiltak rettet mot å gå på skolen (slik som gradvis tilbakeføring til skolen og nødvendig tilrettelegging på skolen, faglig, sosialt og organisatorisk).

6.2.4 Eksponering

Eksponeringstrening handler om å utettes for situasjoner som er angstfremkallende, for å lære å få kontroll over angsten. Det kan være ulike triggere som utløser angst. Dette er en enkel, men effektiv strategi for å overkomme for eksempel ubehag, redsel, angst, panikkanfall og fobier. Eks. gradvis eksponering for å rekke opp hånden/stille spørsmål i full klasse, lese høyt, fremføringer, spise sammen med andre, gå over skoleplassen, delvis deltakelse i

gymtimer/turer/aktiviteter ol. Det er viktig at eleven på forhånd har øvd på det de skal prestere, og at de eksponeres litt og litt over tid. Det er forventet at det knyttes en del ubehag til eksponering, men poenget er at eleven lærer seg strategier for å få kontroll over situasjonen. Skolen bør bidra til dette arbeidet i samarbeid med støtteapparatet, foreldre og eleven selv (Havik, 2021).

6.3 Særskilte tiltak for nivå 3

Videreføre tiltak fra nivå 0 til 2 som fungerer.

I skolevegringssituasjoner på nivå 3 er ofte andre hjelpeinstanser enn skole inne på tiltakssiden, selv om målet alltid er at barnet skal tilbake på skolen. Se vedlegg for oversikt over tiltak fra helse og omsorg.

6.3.1 Alternativ læringsarena

Alternative læringsarenaer kan dreie seg om å ha undervisning alene med lærer, eller med lærer og noen få elever, enten på skolen eller på en alternativ arena utenfor skolen. I undervisningen kan de ha fokus på relasjonsbygging, praktiske aktiviteter, tilrettelagt undervisning i fag ol. Det overordnede målet er alltid at eleven skal tilbake på skolen, men dette tilbudet kan gis i en periode som en del av en opptrappingsplan.

6.3.2 Fysisk aktivitet og psykiske lidelser

Mange elever som strever med tilstedeværelse på skolen, har psykiske problemer. I de fleste tilfeller kan det være snakk om angst, atferdsproblemer, hyperaktivitet eller depresjon, men i noen tilfeller er problemene av en sånn karakter at de kategoriseres som psykiske lidelser (Havik, 2021). Fysisk aktivitet har en positiv effekt på den mentale helsen vår, og vil derfor være viktig for elever med høyt eller problematisk skolefravær. Fysisk aktivitet kan både inngå som et forebyggende tiltak, i tidlig intervensjon og som et målrettet tiltak.

6.3.3 Hjemmeundervisning

Hjemmeundervisning er i de aller fleste tilfeller av skolevegring *ikke* anbefalt, da det bidrar til å opprettholde vegringen. Hjemmeundervisning kan vurderes dersom eleven har tilleggsvansker av medisinsk art, som hindrer eleven å dra hjemmefra. Der kan også være aktuelt i en overgangsperiode dersom eleven har hatt sammenhengende fravær over tid. I slike tilfeller er det avgjørende at hjemmeundervisning inngår i en plan for tilbakeføring til skolen. Eks. kontaktlærer gjennomfører undervisningen og styrker på den måten relasjonen til eleven (*Skolevegring. En praktisk og faglig veileder. Oslo kommune*).

6.4 Tiltak i hjemmet

6.4.1 Informasjon om skolevegring

Generell informasjon om skolevegring gis til alle foresatte i foreldremøte på 2., 5. og 8. trinn. Her deles også informasjonsbrosjyre ut (når denne foreligger). Ut over dette tas skolevegring opp som sak i S-team/ansvarsgruppe.

6.4.2 Åpen og ærlig informasjonsutveksling om eleven

For å kunne tilpasse hverdagen til eleven og sette inn riktige og gode tiltak, er det viktig med en åpen og ærlig dialog mellom skole, hjem og andre instanser. Eks. dersom eleven ikke har spist frokost, sovet dårlig og morgenen har vært konfliktfull, bør skolen ha kjennskap til dette for å kunne tilrettelegge best mulig. Det samme gjelder hendelser på skolen som kan ha innvirkning på eleven. Skolen og hjemmet blir enige internt om hvordan denne kommunikasjonen skal foregå. Eks. Visma, skole-hjem perm, stafettlogg. Åpen dialog gjelder også andre samarbeidende instanser (der samtykkeerklæring er innhentet).

6.4.3 Kontakte lege ved somatiske plager

Å utelukke somatiske plager er en viktig del av kartleggingen. Somatiske plager bør behandles slik at problemet eventuelt forsvinner eller får et annet uttrykk. Eks. vondt i magen kan skyldes matintoleranse, søvnvansker kan skyldes reaksjon på medisin, faglige vansker kan begrunnes i nedsatt hørsel eller dårlig syn, etc.

6.4.4 Trygge rammer

Gi barnet størst mulig grad av trygge rammer, struktur og forutsigbarhet knyttet til skoleoppmøte. Eks. etablere faste rutiner på morgenen, hjemme og/eller på skolen.

6.4.5 Være med på utarbeiding av tiltak

Begge foresatte bør være involvert i å utarbeide tiltak rundt barnet. Dersom foresatte bor hver for seg, vil det øke muligheten for at det praktiseres like regler hos begge foresatte. I tillegg har den unge, jfr. barnekonvensjonen, rett til å bli hørt og uttale seg i egen sak.

6.4.6 Belønningssystem

Belønningssystem er et virkemiddel hvor ønsket atferd belønnes og dermed fremelskes, til fortrensel for uønsket atferd. Fokuser på barnets mestring av små mål – tenk små skritt. Gi ros og positiv tilbakemelding for innsats like mye som prestasjon. Feir når barnet opplever mestring! Belønningssystemer kan fungere godt når det brukes som belønning når barnet har klart å nå et konkret delmål. Husk at belønningen som allerede er oppnådd ikke må trekkes tilbake dersom barnet ikke klarer å gjennomføre ved neste anledning.

6.4.7 Fritid

Oppmuntre barnet til å møte venner/jevnaldrende utenom skoletiden, uavhengig av oppmøte på skolen. Det samme gjelder deltakelse på fritidsaktiviteter. Å opprettholde sosiale relasjoner vil virke fremmende for tilstedeværelse på skolen.

6.4.8 Samvær i familien

Sett av tid til samvær med familien der dere gjør hyggelige ting sammen, utenfor skoletiden og i helgene. Dette kan motvirke at skolevegringen blir et altoppslukende tema som preger store deler av samspillet i familien. Her kan familien også søke hjelp og støtte fra i eget nettverk av venner og familie.

6.4.9 Dataspillrelatert aktivitet

Internett og spill er i dag en viktig del av barn og unges oppvekst. Mange barn og unge med stort skolefravær bruker mye tid inne, hjemme og på spill, data og internett (*Havik, 2021*). Det at de bruker mye tid dag og natt på dataspill, kan lett bli oppfattet som hovedgrunnen til skolefravær, og noen ganger stemmer det. Som oftest kan overdreven bruk av spill og internett opprettholde ufrivillig skolefravær, selv om det ofte ikke er spillingen alene som er årsak til elevens fravær. Dersom den unge bruker så mye tid på spill og data at det går ut over skolen, forhold til venner, søvn og familie kan et tiltak være å redusere tiden de bruker på spill og internett. For å få dette til er det viktig at den tiden de tidligere brukte på spill erstattes med en annen aktivitet. Videre kan det være lurt å gjøre seg noen tanker om hvorfor den unge bruker så mye tid i spillverdenen. Hva gir glede og mestring i spillverdenen? Er det manglende tilhørighet på skolen og blant venner? Er det faglige og sosiale problemer som ligger bak? Det er viktig at du som foresatt bryr deg om barns digitale verden på samme måte som du følger med på aktiviteter de holder på med på fritiden (*Havik, 2021*).

7.0 Lovverket

I Norge har alle barn fra første til og med tiende trinn rett og plikt til å gå på skole. Denne ivaretas i de aller fleste tilfeller gjennom den offentlige grunnskoleopplæringen.

Barnekonvensjonens art. 3 og 12, og Grunnlovens §104 slår fast barnets rett til å bli hørt i alle saker som angår dem selv, og at barnets beste alltid skal være et grunnleggende hensyn. Uten et miljø som fremmer og legger til rette for barns medvirkning, vil ikke et barn vokse og utvikle seg slik menneskerettighetene legger opp til. Hensyn til elevens beste skal derfor alltid ligge til grunn for valg av tiltak.

Når det gjelder utarbeidelse av tiltak rundt ufrivillig skolefravær, har skolen adgang til å avtale ulike tiltak med elever eller foreldre. Det er derimot viktig å være klar over grensene ved en slik «samarbeidsavtale». Tiltak som eksempelvis gir eleven/barnet fritak fra undervisning i form av at eleven kun skal møte bestemte dager eller til bestemte tider kan ikke hjemles i en samarbeidsavtale. Opplæringsloven § 2-1 fjerde ledd åpner for at skoleeier kan fritta en elev i grunnskolen helt eller delvis fra opplæringsplikten. Det er hensynet til eleven selv som kan begrunne en beslutning om fritak. Det er imidlertid bare i helt spesielle unntakstilfeller at hensynet til eleven kan medføre fritak etter bestemmelsen, først og fremst i tilfeller der det vil være urimelig overfor eleven å gjennomføre opplæringsplikten. For å få fritak fra opplæringsplikten må det foreligge en sakkyndig vurdering fra PPT som anbefaler det, og foreldrene må gi skriftlig samtykke.

Fraværspromatikk kan oppstå gradvis eller akutt. Det er viktig at skolen innhenter informasjon om eleven, fra eleven og fra de rundt eleven. Dette vil være avgjørende for å sette inn egnede tiltak. Skolen vil ofte befinne seg i en skvis mellom tiltak som er lurt å gjøre og hva som er lov. Det er slått fast fra lovgiver at ulovlige tiltak ikke regnes som egnet. Det betyr derimot ikke at skolen ikke kan sette inn det bestemte tiltaket selv om det er ulovlig. Tiltaket kan etter en faglig vurdering være det mest egnede og til barnets beste. Det er derfor viktig at skolen godt dokumenterer vurderingene som er gjort og hvilke ulike hensyn som er vektet mot hverandre. Det må komme frem av dokumentasjonen hvor lenge tiltaket skal vare og når det skal evalueres. Dette kan for eksempel være aktuelt i situasjoner der skolen ser seg nødt til å iverksette tiltak i påvente av en sakkyndig vurdering fra PPT. Slike tiltak skal være midlertidig og kun anvendes i helt spesielle tilfeller i påvente av endt saksbehandling hos PPT.

Fravær på ungdomsskolen skal føres på vitnemålet som dager og enkelttimer. Eleven eller foreldrene kan kreve at årsakene til det dokumenterte fraværet blir ført som et vedlegg til vitnemålet. For inntil ti dager i et opplæringsår kan eleven kreve at noe fravær ikke blir ført på vitnemålet. Dette gjelder dokumentert fravær som skyldes helsegrunn, og innvilget permisjon etter opplæringsloven (Havik, 2021).

8.0 Referanseliste

Lovdata, opplæringsloven. [Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa \(opplæringslova\) - Lovdata](#) Lastet ned (29.08.22).

Oslo kommune, Utdanningsetaten. *Skolevegring. En praktisk og faglig veileder. For grunnskolene i Oslo og skolens samarbeidspartnere.* Lastet ned (29.08.22).

King, N. J. og Bernstein, G. A. (2001). School refusal in children and adolescents: *A review of the past 10 years.* Journal of the American Academy of Children and Adolescent Psychiatry

Havik, T. (2021). *Skolefravær. Å forstå og håndtere skolefravær og skolevegring.* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Gran, I. K. og Mosand, G. (2022). *Håndtering av skolefravær.* Bergen: Fagbokforlaget

Kearney, C. A. (2001). *School refusal behavior in youth. A functional approach to assessment and treatment.* Washington, DC: American Psychological Association

Mandal kommune (2020). *Handlingsplan for skolenærvær. For grunnskolen i Lindesnes og skolens samarbeidspartnere.* [Handlingsplan for skolenærvær - Lindesnes kommune](#) Lastet ned (29.08.22).

[Autoritativ klasseledelse – hva er det? \(utdanningsforskning.no\)](#) Lastet ned 29.08.22.

Alle bilder lisensiert fra www.istockphoto.com

9.0 Appendiks

Kartlegging av skolesituasjonen

Kartlegging av skolesituasjonen	Notater
Fravær og vegringsatferd hos eleven (Varighet, hyppighet av fraværet, fraværsmønster, hele dager/enkelttimer, aktiviteter. Mønster av vegringsatferd uten fravær, dvs. unngåelse av fag, situasjoner, personer, aktiviteter etc)	
Har eleven tidligere i skoleløpet hatt mye fravær eller vegringsatferd?	
Opplever eleven skolemiljøet, skoleveien og fritiden som trygg og god?	
Vurdering av skolefaglig og sosial kompetanse. Fag/områder der eleven viser mestring eller trivsel? Har utfordringer?	
Er der situasjoner hvor eleven klarer å møte på skolen eller delta i aktiviteter som eleven vanligvis har vansker med å delta i? Hvorfor gikk det bra denne gangen?	
Hvilke viktige voksenrelasjoner har eleven på skolen, og hvordan fungerer disse?	
Hvilke viktige relasjoner har eleven til jevnaldrende på skolen?	
Er skoledagen organisert, strukturert og forutsigbar for eleven?	
Hvilke tiltak er prøvd ut på skolen, og hvordan har disse fungert?	
Hvilke tiltak er igangsatt i skole-hjem samarbeidet, og hvordan har disse fungert?	
Forslag til tiltak:	

Sjekkliste for elevsamtalen

Informasjon fra eleven	Notater
Hvilke fag, situasjoner eller aktiviteter på skolen er det eleven liker?	
Er det fag, situasjoner eller aktiviteter på skolen eleven opplever som vanskelig eller ubehagelig? (Lese høyt, svare på spm, ha prøver, gym, eksponering i grupper, snakke med voksne, be om hjelp, samarbeid med andre elever, bruke wc, spise i klassen, dra hjemmefra, forlate foresatte, engstelig, sinte)	
Har eleven vonde følelser knyttet til noen av situasjonene ovenfor, eller generelt i forhold til skolesituasjonen? Hva slags følelser dreier dette seg om? (Trist, redd, flau, nervøs, engstelig, sint).	
Opplever eller har eleven opplevd fysiske plager de tre siste månedene? (Hodepine, magesmerter, etc.)	
Har eleven andre bekymringer eller har eleven opplevd noe utenom skolesituasjonen som eleven er opptatt av?	
Har eleven blitt plaget eller krenket på skolen, skoleveien eller fritiden?	
Er det situasjoner eller aktiviteter utenfor skolen, i skoletiden, som gjør det fristende for eleven å ikke møte opp? (Dataspill, venner, shopping, mat, andre hyggelige ting som skjer hjemme).	
Hvilke lærere eller andre voksne på skolen har eleven et godt forhold til, ev. et negativt forhold til?	
Er det situasjoner hvor eleven klarer å møte på skolen eller delta i aktiviteter som eleven vanligvis har vansker med å delta i? Hva gjorde at det gikk bra?	
Er skolehverdagen oversiktlig og forutsigbar for eleven? (Har eleven oversikt over skoledagen og skoleuka, hvilke lærere/assistenter som er i de ulike timene, hvem kan eleven gå til dersom behov for samtale, etc.)	
Elevens ønsker og mål for hvordan skolesituasjonen skal være?	
Forslag til tiltak:	

Sjekkliste for samtale med foresatte

Informasjon fra foresatte	Notater
Foresattes opplevelse av elevens generelle trivsel på skolen og fritiden?	
Foresattes beskrivelse og forståelse av elevens vansker. Tenker foresatte at det kan dreie seg om ufrivillig skolefravær eller er det andre forklaringer?	
Beskrivelse av ev. vegringsatferd hjemme. (Er det vanskelig å få eleven til å gjøre seg klar til å gå på skolen om morgenen, eller har eleven fysiske plager i forbindelse med krav om skoleoppmøte, men er ellers frisk?).	
Hva gjør eleven når han ikke er på skolen? (Dataspill, besøk, ekstra oppmerksomhet, treffer venner, skolearbeid, sover, etc).	
Helsemessige forhold av betydning for elevens fungering og fravær? (Ev. sykehistorikk, søvnmønster, matlyst, hodepine, magesmerter, etc).	
Har det skjedd plutselige endringer eller belastninger i familien som kan settes i forbindelse med elevenes vansker? (Skilsmisse, flytting, søsken, sykdom, etc).	
Er de situasjoner der eleven klarer å møte på skolen eller delta i aktiviteter som eleven vanligvis har vansker med å delta i? Hvilke tanker har foresatte om hva som gjorde at situasjonen gikk bra?	
Foresattes ansvarsfordeling når det gjelder å følge opp skole og skoleoppmøte?	
Eventuelle andre instanser som er involvert i familien?	
Eventuelle andre støttespillere i familiens nettverk?	
Hvilke tiltak er forsøkt i hjemmet, og hvordan har disse fungert? (Morgenrutiner, bytte av roller mellom foresatte, samtaler med barnet, annet?).	
Foresattes ønsker og mål for elevens fremtidige fungering?	
Beskriv elevens søvnmønster og kosthold.	
Forslag til tiltak:	

Pluss-minus-skjema

Skjemaet skal være et utgangspunkt for en samtale mellom lærer og elev for å få tak i elevens stemme. Det er viktig at elevens svarer på alt (*Gran og Mosand, 2022*).

Område			Kommentar
Skoleveien			
Timeplanen			
Arbeidsplan/lekseplan/ ukeplan/dagsplan			
Lange økter			
Korte økter			
Tavleundervisning			
Læreren hjelper deg			
Jobbe alene			
Jobbe i grupper Hvem vil du helst jobbe sammen med (par/grupper)			
Aleneundervisning 1:1			
Klasserommet/arealet (plassen din)			
Grupperom			
Prosjektarbeid			
Ekskursjoner			
Turdager			
KRLE			
Norsk lesing			
Norsk skriving			
Engelsk muntlig			

Område			Kommentar
Engelsk skriftlig			
Matematikk			
Samfunnsfag			
Naturfag			
Kroppsøving			
Svømming			
Sløyd			
Tekstilforming			
Tegning			
Mat og helse			
Spise på skolen			
Musikk			
Lekser			
Skriftlig prøve			
Muntlig prøve			
Fremføring <ul style="list-style-type: none"> - Alene - Sammen med noen - For gruppa 			
Friminutt			
Klassen din			
Guttene			
Jentene			
Kjenner du til noen som føler seg utenfor eller plaget? Har du noen gang hatt det slik?			

Område			Kommentar
Konflikter/uenighet/krangel			
Lærerne dine/de voksne på skolen. Hvem av de voksne tror du liker deg? Blir du hørt på skolen?			
Skolen din			
Skoleregler			
Ferier			
Film/serier			
Sosiale medier/underholdning			
Sosiale medier/kommunikasjon			
Spill/gaming			
Nyheter/politikk			
Lesing fritid			
Musikk fritid			
Rydde rommet			
Hjelpe til hjemme			
Passe søsken			
Være sammen med venner			
Kontakt med eldre mennesker			
Husdyr/kjæledyr			
Fritidsaktiviteter			
Foreldre			

Område			Kommentar
Jobb			
<p>Kan du huske sist du var fornøyd med deg selv? På en skala fra 1-10, der 1 er lite og 10 er høyt stess: Hvor høyt stress kjenner du når du tenker på skolen? Hvor lyst har du til å være på skolen (på skala 1-10)?</p>			
Tre ønsker i livet			

Målrettet arbeid ved bekymringsfullt skolefravær – helsestasjonen

Kontakt helsesykepleier (eleven, foresatte, skolens nærværsteam eller s-team)

Kartleggingssamtale – Veiledning

Samarbeidsmøte med barnet/ungdom og evt. foresatte – helsesykepleier og evt. bhg/skole

Innhenting av samtykke for tverrfaglig samarbeid

Kollegaveiledning med kommunepsykolog, anonymt el. med navn

Henvising fastlege – Anamnese og evt. somatisk utredning

Videre henvisning lokalt på bakgrunn av hva som kommer frem i kartleggingen

- Fysioterapeut
- Frisklivskoordinator
- Kommunepsykolog
- Ressursteam
- Familiens møte
- Nav

Videre henvisning spesialisthelsetjenesten på bakgrunn av hva som kommer frem i kartleggingen

- Konsultasjonsteam BUP
- Barneavdelingen
- CL teamet
- Barnehabiliteringa
- BUP

Andre samarbeidspartnere

- Politikontakt for kommunen
- Felles ansvar
- Konsultasjonsteam Barnehuset

Familietiltak/foreldrestøtte

- TIBIR/PMTO
- COS
- ART
- ICDP

Helsefremmende- og forebyggende tiltak

- Deltagelse på foreldremøte i bhg og skole (eks. nettvett, innetid, livsmestring)

Verktøy for Tidlig innsats – PLO, Flyt Samspill og Stafettlogg (Få på plass API kobling – programmeringsgrensesnitt mellom Visma Flyt barnehage, skole, PPT og andre fagsystem)

Tiltaksplan for ufrivillig skolefravær

Dato:

Elevens navn:	
Klasse:	
Langsiktig mål:	
Delmål:	
Periode:	

Ståsted og evaluering av tidligere tiltak:

--

Timeplan og tilstedeværelse:

Beskrivelse av tiltak:

Tiltak	Tiltak plan B	Ansvar

Neste møte, dato: